

ДО

**Проф. Н.Лютов, председател на Научното жури,
определено със Заповед на Ректора на ВСУ „Черноризец Храбър”
№ 2426 от 30.09 2011 г., по конкурса за доцент
по професионално направление 3.6., шифър 05.05.22 - Правна социология.Правна
информатика**

КОПИЕ: Отдел “Човешки ресурси” на ВСУ „Черноризец Храбър”

Р Е Ц Е Н З И Я

**от проф. д-р по право Стефка Стефанова Наумова , член на Научното жури, определено
със Заповед на Ректора на ВСУ „Черноризец Храбър” № 2426 от 30.09 2011 г., по
конкурса за заемане на академичната длъжност “доцент” по професионално направление
3.6, научна специалност - 05.05.22. Правна Социология. Правна информатика
към Юридическия факултет на ВСУ „Черноризец Храбър**

1. В конкурса за заемане на академичната длъжност “доцент” по специалността Правна социология. Правна информатика (шифър 05.05.22) за нуждите на Юридическия факултет на ВСУ „Черноризец Храбър”, обявен в “Държавен вестник”, бр.59 от 02. септември 2011 г., участва един кандидат –д-р по право **Орлин Стефанов Радев**. Документите са подадени в срок и в съответствие с изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ).

2. Общо описание на представените трудове:

Кандидатът в конкурса д-р по право Орлин Стефанов Радев прилага общ списък на своите публикации. В списъка са включени научните публикации след защитата на докторската дисертация, с които кандидатът участва в конкурса и е представил за рецензиране. Това са общо 6 научни труда, от които 1 монография (хабилитационен труд), 1 студия и 3 статии, тематично свързани с хабилитационния труд, както и 1 самостоятелна публикация в сборник. Тези публикации свидетелстват за научната зрялост на кандидата и отразяват основните негови приноси за развитието на теорията и практиката на правното и правно-информационното познание.

Научните трудове, предложени за рецензиране са тематично свързани помежду си и са в областта на правната информатика. Част от публикациите на кандидата могат да бъдат отнесени към пограничните полета между общата теория на правото, философията на правото, социологията на правото и правната информатика. Обединява ги общата проблематика, към която авторът е насочил своите научни интереси, а именно – **разработване на теоретико-методологичните основи и изясняване на емпирико-приложните параметри на правно-информационния анализ върху функционалната връзка между информацията и правото**, чрез изследване на правото не само като система от институционализирани норми с общозадължителен характер, а като **специфичен социален феномен, заемащ особено място в цялостната социологическа структура на обществото.**

Представеният набор от публикувани научни трудове дава достатъчно основания за участие на кандидата в конкурса и за оценка на научните му приноси.

3.Обща характеристика на научноизследователската, научно - приложната и педагогическата дейност на кандидата:

3.1. Научноизследователска дейност

Представените за рецензиране трудове на д-р Орлин Стефанов Радев са резултат от натрупания научно-изследователски опит след защита на докторската дисертация (1994 г.) и убедително свидетелстват за цялостното му научно развитие.

3.1.2. Съдържателен анализ на научните постижения на кандидата:

Теоретико-методологичните основи и общата концептуална схема за функционалната връзка между информацията и правото като социален феномен, заемащ специфично място в социалната структура, е най-значимата и най-пълно разработена от автора тематична област, на която са посветени повечето от трудовете му и най-вече - монографичното изследване “Право и информация в съвременния свят (пунктове, спекулации, посоки)” - (№1 по списъка). В тази монография, която разглеждам като хабилитационен труд се съдържат и най-съществените научни приноси, поради което основно внимание в рецензията е посветено на този труд.

Основна тема, на която е посветена значителна част от монографията е **изясняването на спецификата на взаимното влияние и “взаимоСЪдействието”** (по терминологията на автора) между правото и информацията като същностни феномени, характеризиращи съвременния свят, както и очертаването на възможности за тяхното бъдещо развитие и изследване **в контекста на концепцията за регулативните системи в обществото и мястото на правото сред тях.**

Актуалността на посочената монографична разработка, естествен резултат от цялостното професионално развитие на кандидата не се нуждае от подробна обосновка. Въпросът за ролята на информацията в механизма на социалното действие на правото придобива особена важност в условията на днешното динамично общество, в което се развиват процеси на тотално прегрупиране на основни ценности, а това естествено рефлектира и върху иначе трудно измеримата по емпиричен път връзка: **обществени отношения - правна регламентация на основни обществени отношения – правна информираност- правно съзнание -правнорелевантно поведение**, с неговите две главни разновидности - правен конформизъм и социална девиация.

Изправен пред трудно решимия проблем за намиране на адекватна изследователска стратегия, авторът на монографичния труд си поставя обмислени предварителни ограничения, които му дават възможност да се отнесе сериозно и задълбочено към поставените цели, а именно - да *” се представят обосновани възможности за съчетано информационно-правно и синергетично изследване на “среда” и “система” в реалното информационно общество”* (Гл.І, с.8-12), да се очертаят социалните и правните гаранции за действителните възможности на всеки негов член или социална група да участват на равноправни начала в информационния обмен .

По този начин се очертават няколко кръга от проблеми, които в своята цялост дават завършен вид на монографичното изследване и то придобива особена оригиналност и твърде ценна практическа насоченост.

Основна изходна позиция на автора е, че проблемите на информатизацията са неотделимо свързани с проблемите на политиката, властта, демокрацията и свободата и именно тук следва да се търси и развива и новата роля на правото в тези процеси, повлияна както от техните особености и закономерности, така и от информационните и синергетични

характеристики на самото правно въздействие в духа на новата парадигма в правните изследвания.

От тази гледна точка изследваната проблематика може да се очертае като взаимодействие на правото и информацията в съвременния свят, проявяващо се като процес на събиране, съхраняване, преработка и разпространение на информация за нуждите на развитието и решаване на многообразните проблеми, стоящи пред обществото. Естествената среда на тази дейност е информационната среда, представляваща основна характеристика на новия етап, в който навлиза човечеството (информационната ера). Процесите и явленията, съпътстващи това движение, изискват и водят до коренна промяна както на изследваните обекти, така и на подходите към тях, което съставлява съдържанието на трансформацията, наречена "информатизация на обществото".

На първо място, като теоретична основа за разгръщане на анализа се разглежда сложният процес на преодоляване на юридическия позитивизъм и изграждането на новата парадигма на правно-информационния анализ (Гл. I, с. 9-17). На второ място в методологичен аспект са разгледани новите възможности на съвременния интердисциплинарен подход чрез обосноваването на едно ново теоретично виждане за правното регулиране като елемент от механизмите на правно въздействие, повлияно от специфично-правното проявление на синергетични принципи и явления (Гл. I и Гл. II).

На трето място се разглежда систематичното място на правото в общата регулативна система на обществото, като в центъра на анализа се поставя информационната интерпретация в съвременното право, изразяваща новия етап на развитието на правната наука, възприел най-напредничавото от хилядолетната история на правната цивилизация, но съобразен и с гигантските мащаби на промените в информационния свят. Развиват се схващания, произтичащи именно от информационната същност на правото още от неговия генезис и информационна наситеност.

На четвърто място се проследява динамиката на информацията, имаща значение за съществуването, действието и развитието на правото и като нормативна система, но и като конкретен елемент, същностна част и характеристика на "... човешкото и обществено съществуване и общуване" (Гл. IV, с. 34).

На пето място е изведена и разработена концептуалната схема за механизма на реализиране на правната комуникация в информационното общество, в рамките на която се очертават новите характеристики на правното съзнание в съвременните демократични общества и новите възможности за неговото формиране и функциониране не само с оглед на текущата социална практика, но и с отчитане на тенденциите в общественото развитие (Гл. V, с. 45).

Ако стриктно спазим изискванията на ЗРАСРБ относно характера на научните приноси, то като новост за науката бих определила операционализирането на основните компоненти на взаимовръзката **"информация-право"** като **състояние и форма на проявление на общественото съзнание**.

Особено внимание в това отношение заслужава сполучливото операционализиране на понятия като: адекватно възпроизвеждане, пълна идентичност при трансформации и прекодиране, неизчерпаемост, аподиктична критическа оценка, автоматизъм. Това е особено важно, тъй като разбирането за правната информация едновременно като субстрат, същност и съдържание на правото и в същото време - като понятие, категория, институт, обществен феномен и т.н., наистина изисква в едно такова сложно и наситено с нова терминология правно-информационно изследване използването на понятия, инструментариум, набор от "технологични" средства и форми, отразяващи същностните характеристики (постулати) на тази информация. Сполучливо е виждането на автра, че аподиктичната критическа оценка

винаги съдържа възможност да се провери или да се тълкува информацията, съобразно с волята на страните и другите правно значими волеизявления, доколкото това произтича от качеството на самата информация, съдържаща се в правното отношение (Гл.VI., с.66).

Направеният систематичен анализ на възгледите за правната информатика от периода на ранния позитивизъм до съвременните теории за правото позволява на автора, изхождайки от структурно-функционалните теории за обществото да обоснове и убедително да докаже, че разглеждайки правните категории и явления като процеси на движение и трансформация на информация, **информационният метод** става мощно правно средство за юридическо прогнозиране на изследваните обекти и за реализиране на изпреварващата функция на правото. Като основна методологическа конструкция при приложение на информационния метод се представя конкретната функционална правна система, обединяваща свързаните с информационни връзки правна норма, правно отношение и правно съзнание и развиваща се **като самоорганизираща се система в определена обществена среда при действието на синергетичните принципи и подходи.**

Това е един от сполучливите опити в нашата страна. Чужд на изкуствено изградените разграничителни линии между отделните научни отрасли в общото семейство на науките за правото, д-р О.Радев съвсем коректно търси надеждни критерии за отграничаването на правната информатика, но не за да я противопостави на другите науки за правото, а за да потърси нейното място в сложния процес на взаимно проникване и взаимодействие между тях. Налице е органическо съчетаване на юридическия с информационния и синергетичния подход при разработването и научното доказване на основните изследователски хипотези на труда.

Формулираните работни определения служат за методологична основа при описанието и анализа на методиката и на конкретните изследователски методи за изучаване на този социален феномен. Особено ценни са онези анализи на автора, в които той успява да намери точната мяра в балансираното представяне на структурообразуващите компоненти на правото и правното съзнание като проява на социализираното индивидуално съзнание (с. 149, с.137-139). В търсене на връзката между общия информационен процес на въздействие на правната информация върху социализацията на индивида и по-сложния характер на **правната социализация**, авторът извежда основополагащи за съвременния механизъм на действие на правото тези, най-важна от които е съответствието между волята на законодателя и правосъзнанието на адресатите на правните норми, доколкото техните ролеви функции са институционално определени от рамката на конкретното правно регулиране. Това и е същността на приложението на информационния метод в правното изследване. Движението на информацията както вътре в нея - между норма, правоотношение и правно съзнание и обратно, така и извън нея - от и към съответните обществени отношения, характеризира системата именно като открита за въздействие, но не затворена. И това е така, защото ако една система е затворена, ако в нея няма приток на външни въздействия, ако върху нея не са приложени никакви глобални сили, то в такива системи могат да протичат само процеси на дисипация с увеличаване на ентропията (Гл.III, с. 45, 48-49).

В съдържателно отношение кръгът от проблеми, които задълбочено се изследват и анализират от кандидата в посочената монография, както и в останалите, предложени за рецензиране трудове, могат да се групират според **вида на приносите в тях** по следния начин:

А. Като изходна постановка за цялостния анализ авторът извежда собствена концепция за мястото и спецификата на правото (правният феномен) в общата социологическа структура на обществото (Гл. I, с. 23). Чрез конструирането на този общ модел, той теоретично извежда и логически доказва тезата за балансираното съотношение между юридическия и информационния подход при изследване на такива сложни социални явления, каквито са правото и информацията, **но без да противопоставя тези два подхода, а търсейки органичната връзка между тях.** Само по себе си това е принос, тъй като за пръв път в цялостната правна теория у нас е налице сполучливо осъществен опит за разработване на теоретико-методологичните основи на изследване на взаимовръзката между правото и информацията в съвременния свят, но не само като философско-информативна категория, а

като емпирично различима рефлексия на общественото съзнание, намиращо се във функционална зависимост с един от основните елементи на правната област – правното съзнание.

Взаимосъдействието на правната наука, както със “социалните” науки, така и ползването и интерпретирането в нея на достиженията на “природните” науки, е научно и теоретично обосновано с изследванията и достиженията на информационната философия, хвърляща мост между всеобщите категории на реалността (материя–енергия–информация) и обосноваваща общността и методологическата свързаност на научно-изследователските търсения в различните области на знанието.

Б. Кандидатът е направила научен принос и с **ясното определяне на структурата и на основните елементи на правото в информационното общество, поставяйки в центъра на правно-информационния анализ връзката между една от проявите му форми - правното съзнание и въздействието му върху правнорелевантното поведение** (Гл.IV и Гл. VI, с. 178). Така институционалният характер на правото, което е безспорно негов отличителен белег е изведен от общия контекст на системата от нормативни регулатори и по този начин е създадена логична и убедителна система от понятия, традиционни за информационната интерпретация на правото.

За изграждане на новата парадигма на правно-информационния и правно-синергетичния анализ върху структурата на комуникационния процес в правната сфера, авторът творчески използва достиженията на традиционните за философията на правото и за теорията на правото общометодологически рамки, но същевременно достига до такава конкретност в определяне на структурата, функциите и формите на проявление на правното съзнание, при която ясно се очертава приложимостта на емпиричния анализ при търсене на връзката между естествените социални регулатори и правото с неговата информационно-регулираща функция.

В. Ролята на механизмите на саморегулация в съвременното право в контекста на правното регулиране на обществените отношения е важна тема, на която авторът посвещава съществени части от монографията (с.44-53), също и студиите под № 2 и № 5. Сполучливо и с приносен характер е твърдението, че посредством тези механизми *“...правото като ценност на цивилизацията, а не просто нормата като "човешка напрана", може да осигури собственото си съществуване, самоорганизиране и развитие в една неравновесна среда от хаотично взаимодействащи си фактори и условия”*. (Гл.III, с. 39). Преодоляването на елементарното разбиране за механизма на действието на правото, което се свежда единствено до преобразуването на правните норми в правоотношения, а самите правоотношение се схващат предимно като взаимодействие между два социални (и правни) субекта, разширява обхвата на анализа на правната действителност по посока на изследване на влиянието на значими социални групи (етнически, корпоративни, неформални и т.н.) върху социалното действие на правото. В тази част неговата монография има пряко приложен характер.

Г. Специално следва да се подчертае приносът на автора при анализа на правното въздействие чрез правното съзнание. Това понятие широко използвано в социологията на правото , все още не се ползва с популярност в юридическата теория и практика. При преценяване на вината и на другите елементи от субективната страна на правонарушението значението на психологическия елемент в правото е повече от очевидно. Въздействието, според автора, се проявява двустранно: от една страна, *“това е нормотворчеството, подчинено както на съображения от икономически, политически, чисто правен и дори субективен характер, от друга страна - това е “декодирането на правната информация” при нормата в действие – правоотношението”*.(Гл. III, с.67).

Д. Приносен характер имат разсъжденията на автора относно механизмите на проявление на закономерностите в правото, анализирани както в монографията, така и в публикацията под № 6. Според автора наличието на закономерности в правото е израз на неговата качествена определеност, както и на факта, че макар и в известен смисъл то да е

своеобразно, специфично “отражение” на средата, в същото време не я следва автоматично, а притежава своя самостоятелност, обособеност и конкретност.

Определянето на процесите в правото като юридически закономерно и специфично правно- изразено движение на различните проявни форми на информацията в компонентите на правните системи, в конкретна коеволюция с условията на средата, позволява не само описателно - статично, но преди всичко динамичното- функционално (а това за правото означава - същностно, служебно-обслужващо, обществено значимо, т.е информационно) интерпретиране. Така характеризирани, то се проявява като последователен ред от операции, чието съдържание е приемане, предаване, обработване, съхраняване или използване на правна информация, а това създава голямата научна, практическа и житейска възможност за овладяването на информационната “криза” в правотворчеството, правоприлагането и правната реализация, съпътстващи процесите на социални въздействия. Актуално звучи заключението на автора, че *“...от информационен „бум” експанзията на правната информация в нейния изявителен аспект се е превърнала вече в информационен „шум”, във фактор, който, вместо да спомага, затруднява действието и ефективността на правото”*. Тук информационната интерпретация позволява чрез правно-информационното теоретично изследване или в практическото правоприложение (специфичното действие на обективните юридически закономерности) да бъдат изведени закономерните проявления за всяка отделна област, клон, институт, категория, конкретна функционална правна система и нейните елементи, връзки и взаимодействия, в необходимите условия на съответната им среда. От огромното информационно многообразие се разкрива, установява, проследява във времето онази информация, характеризираща същностно-специфично и функционално-динамично развитието на отделното правно явление, включително и чрез установяването на изпреварваща, прогностична информация, позволяваща да се реализира най-пълно конструиращата, креативна функция и назначение на правото. Така могат да бъдат решени по-ефективно задачи, свързани както с миналото и настоящето на елементи от правното битие (например разрешаването на един правен спор), така и бъдещето на правната система изобщо (законотворчество, научно изследване, развитие на правното съзнание).

Е. Авторът съумява конкретно да представи закономерностите за правомерния резултат, за изпреварването и за баланса между правата и задълженията. Посочените и анализирани от автора юридически закономерности съпътстват, „проследяват” и характеризират изграждането и развитието на правната връзка в последователните нейни проявления. Такова изследване позволява да се установяват всички динамични и статични характеристики на всяка разглеждана правна категория или явление и да се изведат и по теоретичен път типичните ѝ (юридически закономерни) проявления и реализации в правната действителност. Тук естествено се извежда и въпросът за мотивите на поведение в правната сфера, на което авторът посвещава значително внимание както в Гл.IV от монографията, така и в публикациите под № 2, №3 и №4.

В монографията, както и в публикациите под № 2 и 3 убедително се търси установяването на връзката между нормативната, организационната и кадровата дестабилизация на държавните институции (и най-вече на правозащитните органи в системата на съдебната власт) и влиянието на общественото мнение върху равнището на социалната девиация. Обект на изследване е влиянието на тази ситуация върху онези социални групи, които не са консолидирани около институционално утвърдената ценностно-нормативна система на обществото.

Направеният анализ показва, че представеният за конкурса хабилитационен труд на д-р Орлин Радев, озаглавен “Правоа и информация в съвременния свят” отговаря на изискванията на ЗРАСРБ за заемане на научната длъжност “доцент”. В него са направени теоретични обобщения на съществени научни проблеми в областта на правната информатика, които съответстват на съвременните постижения на тази наука и представляват значителен и оригинален принос в науката.

Наред с посочените положителни страни биха могли да се направят и някои критични бележки. Така например, неразработеността на някои от проблемите у нас са принудили автора да включи и въпроси, които не се отнасят пряко към правната информатика. Някои специфични за правната информатика понятия и категории се нуждаят от по-ясно формулиране или операционализиране. По-разширен би могъл да бъде анализът на връзката между правната информация, отражението ѝ в правното съзнание и формирането на мотивите за конформно или девиантно поведение.

Тези бележки имат характер преди всичко на препоръки и не омаловажават изтъкнатите вече приноси на автора в разработената тематика.

Подчертавам изследванията на автора в такава все още нова и недостатъчно разработена област каквато е областта на синергетиката и връзката ѝ с правото, ноосферологията и правно-информационните системи. Приносът тук е изпълнен с конкретно приложно съдържание.

3.2. Научно-приложна дейност на кандидата

В този раздел на рецензията обръщам специално внимание на практико-приложния характер на правно-информационните изследвания, превърнали се в неразделна част от научното развитие на д-р Орлин Радев. Именно в тази си дейност той рганически съчетава теоретичните постулати на правно-информационното познание с практическото им приложение.

Основните теми, по които кандидатът е приложил своя професионален опит могат да се обособят в следните тематични групи:

А. Социално-информационни параметри на законодателната власт

Б. Експертна дейност в помощ на законодателната власт;

В. Правно-информационни експертни продукти и по-конкретно:

- изготвяне на проекти за закони и други нормативни актове към различни ведомства и в Министерския съвет (проекти на Закон за информацията, Закона за Народната библиотека “Кирил и Методий”, Закон за библиотеките, Закон за енергетиката и възобновяемите енергийни източници, Закон за електронните услуги и др.);
- изработване на вътрешни организационни актове на ЦИНТИ, Националния център за автоматизиран обмен на информация (НЦАОИ), ВТО “Техника”, АЕЦ “Козлодуй”;
- проекти на ФАР - нормативни изследвания на условията за инвестиране във възобновяеми енергийни източници в България – съвместно с ESD-Англия; за модернизация на Националния осигурителен институт (НОИ) – съвместно с REMACO-Гърция и др.
- правозащитни и екологически неправителствени организации – Съюз на юристите-демократи, сдружение “Свободна информация”, Швейцарска фондация за устойчиво земеделие “Биоселена”, Асоциация “Развитие на информационното общество” и др.
- изработване на цялостни и на профилирани анализи на българското законодателство (паралелно на български и на английски език, вкл. нормативната база), както и на експертни становища в областта на енергетиката, възобновяемите енергии, водите, полезните изкопаеми, информацията, медийното право и др.
- разработването и поддържането на правно-информационни експертни продукти (Апис-Време).

Много от проблемите, предмет на експертизи, реализирани от автора имат значение за цялостното развитие на правно-информационната теория и практика, за усъвършенстване на законодателството, както и за намирането на приложими програми и методи за оптимизиране

на правоприлагането. Друга част от конкретните изследвания са посветени на проблеми, които тепърва следва да намерят отражение в практико-приложната дейност на различни държавни институции или организационни структури (публикациите под № 5 и 6).

Много от приложните изследвания на автора са успешно вплетени в общотеоретичния анализ на основните проблеми, намерили място преди всичко в монографичния труд.

3.3. Преподавателска дейност

Д-р Орли Радев започва преподавателската си дейност през 1992 г. От тогава досега има плътна педагогическа дейност, както следва:

От 1992 г. – хоноруван преподавател по правна информатика и по въведение в правото съответно - в Юридическия факултет на СУ “Климент Охридски” и - в Юридическия факултет на Университета за национално и световно стопанство (УНСС).

От 1994 г. – хоноруван преподавател по търговско право, облигационно право и правна информатика в Юридическия факултет на Варненския свободен университет (ВСУ). Лекционни курсове по Основи на правото, Основи на гражданското право, Информационна теория на държавата и правото и Търговско право във факултетите “Администрация”, “Мениджмънт” и “Национална сигурност” на ВСУ.

От 2004 г. – редовен преподавател, а от 2005 г. – доцент на Варненския свободен университет по правна информатика

Професионалното развитие на кандидата е следствие от една своеобразна симбиоза между научноизследователска, практико-приложна и преподавателска дейност. Това съчетание е напълно съответстващо на изискванията на ЗРАСРБ за конкурси от типа на настоящия. От 1994г. до сега има определен превес на учебно-преподавателската дейност на кандидата.

Оценката на преподавателската дейност на кандидата според документацията по конкурса и според личните впечатления на рецензента, е подчертано положителна. Кандидатът се ползва с много добро име на преподавател. От 1992 г. преподавателската му дейност е твърде интензивна, тъй като правната информатика все повече се утвърждава като една от онези учебни дисциплини в Юридическите факултети, която е особено необходима за теоретичната подготовка на студентите.Отбелязвам и това, че рецензираната монографична разработка може да служи и като учебен курс по тази дисциплина.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Цялостната научно-изследователска, научно - приложна и педагогическа дейност на кандидата д-р Орлин Стефанов Радев дава основание да се направи изводът, че той е постигнала резултати и притежава умения, изисквани от ЗРАСРБ за заемане на научната длъжност “доцент”. В неговите трудове са направени теоретични обобщения на големи научни проблеми, които съответстват на съвременните постижения на науката и представляват значителен и оригинален научен принос.

На основание на всичко гореизложено и съгласно чл. 24, ал.3 от Раздел III на ЗРАСРБ, чл. 53, ал 1 от ПЗРАСРБ и специфичните изисквания на Правилника на ВСУ “Черноризец Храбър” за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности, изразявам положителна оценка и давам мнение Научното жури да вземе Решение, с което да предложи на Факултетния съвет на ЮФ на ВСУ “Черноризец Храбър” да избере д-р Орлин Стефанов Радев за “доцент”.

София, 09.01 .2011 г.

Рецензент:

(проф. д-р по право Стефка Стефанова Наумова)

